

солидарного уровня и инфраструктуры фондового рынка как необходимых условий для успешного функционирования Накопительного фонда. Дальнейшее реформирование пенсионной системы должно учитывать стратегические ошибки начального этапа трансформации, к которым относится тотальное недоверие к институтам власти, спровоцированных, прежде всего многочисленностью специальных пенсионных законов, сложностью в их понимании и применении, большим разрывом между минимальными и максимальными пенсиями в солидарной системе.

Ключевые слова: пенсионная система, Накопительный фонд, активы накопительной пенсионной системы, финансовые риски, обесценения накоплений, инфляция, реформирование.

Tuholokuv S.I., Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Department of Finance and Credit, Academy of Labour, Social Relations and Tourism

To the issue of the second stage implementation of the pension system in Ukraine and the risks of its functioning. The article analyzes the risks of implementation of the mandatory accumulation pension system and justifies the necessity of further reforming of the essential aspects of the solidarity level and stock market infrastructure as the necessary conditions for the successful functioning of the accumulation Fund. Further reform of the pension system should take into account the strategic mistake on the initial stage of transformation, which include total distrust to governmental institutions, triggered primarily by the large number of special pension laws, complexity in their understanding and application, and a large gap between the minimum and maximum pensions in the solidarity system.

Key words: pension system, Accumulation Fund, pension system assets, financial risks, devaluation of savings, inflation, reforming.

УДК 364.6:316.324.7](100)(045)

Чалюк Ю.О.,

аспірант кафедри міжнародного менеджменту
ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

Країнові моделі соціалізації економіки

У статті досліджуються теоретичні моделі соціальної політики з точки зору взаємодії державних і ринкових регуляторів соціальних процесів, визначається специфіка їх практичної реалізації при розбудові соціальної сфери розвинутих країн світу. В сучасних умовах дивергенції глобального економічного розвитку особливості моделей соціальних держав визначаються не лише обсягом соціальних видатків, а й їх впливом на життя суспільства. Про ефективність заходів соціальної політики свідчать показники матеріального становища населення та соціально-демографічні індикатори. Крім того, важливими є такі характеристики соціального середовища, як участь населення у суспільному житті та його соціальна згуртованість, відсутність соціальних конфліктів.

Ключові слова: соціальна політика, моделі соціальної політики, державні соціальні стандарти і гарантії, система соціального захисту.

Постановка проблеми. В XXI столітті становлення світу у вигляді спільного простору важко назвати лінійним і прозорим процесом. Чимало країн із добре розвиненим державним соціальним забезпеченням відчують зростаючу безпорадність в умовах глобалізованої світової економіки. Відбуваються радикальні зміни в соціальній сфері тих країн, які раніше належали до так званого «другого світу». Зміни в моделях соціальної політики мають практичне значення, адже держави змушені у черговий раз робити вибір між колективною та індивідуальною відповідальністю за соціальний добробут; між вертикальним чи горизонтальним перерозподілом прибутків; між місцевим, національним чи наднаціональним регулюванням соціальної сфери. У кожній з цих альтернатив можна знайти позитивні та негативні риси, проте для соціальної політики важлива збалансованість її елементів, внутрішня послідовність і логічність моделей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковий аналіз моделей соціалізації економіки знайшов своє відображення в роботах зарубіжних вчених Г.Еспінг-Андерсена, Р.Титмуса, Р.Мішри, Р.Уїлдінга, Ф.Уільямса, У.Лоренца. Дослідженню економічних і демографічних передумов розвитку соціальної сфери, її цільових орієнтирів присвячені праці

вітчизняних дослідників В.Гошовської, Т.Семигіної, П.Шевчука. В сучасних умовах посилення дивергенції глобального економічного розвитку та поглиблення глобальних соціальних асиметрій актуальними для науковців залишаються проблеми визначення критеріїв соціальної політики, вивчення її національних особливостей.

Метою даної статті є дослідження світових моделей соціальної політики, аналіз загальних та особливих характеристик їх побудови, а також визначення специфіки їх практичної реалізації при розбудові соціальної сфери розвинутих країн світу.

Виклад основного матеріалу статті. Досліджуючи відмінності моделей соціальної політики, слід врахувати наступні критерії її типологізації: можливість доступу населення до соціальних витрат та послуг, селективність чи загальність соціальної безпеки особи, кількість та роль соціальних виплат, обсяги та цілі політики зайнятості, вплив політичних сил та державних інституцій, способи та методи фінансування соціальних програм та заходів.

Важливим є аналіз впливу соціальної політики на розвиток країнових моделей соціалізації економіки. У таблиці 1 розглянуто класифікатор соціальної політики залежно від різноманітних чинників у різних країнах[13].

1990 року у Великобританії вийшла друком книжка «Три світи капіталізму», що стала бестселером соціальної політики й передруковувалася в багатьох країнах[2]. Відомий науковець Г. Еспінг-Андерсен дослідив і класифікував моделі соціальної політики різних індустріалізованих країн, виокремивши ліберальну, консервативну і соціал-демократичну.

Таблиця 1.

Класифікатор соціальної політики залежно від різноманітних чинників у різних країнах.

<i>Класифікатор моделей соціальної політики</i>	<i>Основні характеристики</i>
<i>Залежно від типу базового процесу</i>	
Соціальна допомога	Безоплатна та благодійна підтримка малозабезпечених, соціально уразливих і непрацездатних громадян.
Соціальне піклування	Компетенція негативних соціальних факторів, що виникла внаслідок нерівності соціально-економічного розвитку та ринкових систем господарювання.
Соціальне страхування	Фінансування соціальних виплат і послуг за рахунок страхових внесків працівників та роботодавців.
Соціальний розвиток	Підвищення рівня соціальних індикаторів якості життя: зайнятість, здоров'я, житло, освіта, стан навколишнього середовища.
<i>Залежно від ступеня участі держави</i>	
Благодійна модель	Кошти на благодійну допомогу, складаються в основному з приватних пожертв у державні благодійні фонди і на утримання державних соціальних установ.
Адміністративна модель	Прямий вплив держави на ринок, наявність розвиненої системи перерозподілу доходів, що контролюється державою.
Стимулююча модель	Непряма участь держави у розв'язанні соціальних проблем, створення нових систем оподаткування та громадської підтримки.
<i>Залежно від ідеології та нормативно-політичних принципів</i>	
Антиколективістська	Ґрунтується на ліберальних політичних принципах
Вимушена соціалістична	Скерована на ефективне державне управління ринковою економікою та прагматизм у наданні соціальної допомоги
Фабіанського соціалізму	Сповідує ідеї економічної рівності, демократії та ефективної системи соціального захисту
Марксистська	Розподіл суспільних благ за егалітарним принципом

Ліберальна модель (або англосаксонська) поширена у Великобританії, США, Канаді, Австралії. Основні умови функціонування даної моделі є мінімальне втручання держави в ринкові відносини і обмежене застосування заходів державного регулювання. Соціальна підтримка громадян здійснюється за рахунок розвинених систем страхування і мінімаль-

ному втручанні держави. Розміри страхових виплат невеликі; трансфертні платежі, отримані внаслідок сплати податків, використовуються для надання допомоги та субсидій певним верствам населення. Матеріальна допомога має адресну спрямованість і надається лише на підставі перевірки її необхідності.

Консервативна модель (або континентально-європейська) характерна для країн з соціально-орієнтованою ринковою економікою. В їх числі – країни континентальної Європи, такі як Австрія, Німеччина, Італія, Франція. Позиції держави достатньо сильні: бюджетні відрахування на соціальні заходи приблизно рівні страховим внескам працівників і працевдавців, основні канали перерозподілу знаходяться або в руках держави, або під її контролем.

Соціал-демократична модель (або скандинавська), яку іноді називають солідарною, передбачає провідну роль держави в захисті населення. Державна соціальна політика направлена на вирівнювання рівня доходів населення і знайшла практичне втілення в країнах північної Європи, таких як Швеція, Норвегія, Фінляндія, Данія, Нідерланди і Швейцарія. Основою фінансування соціальної сфери служить розвинений державний сектор економіки, зміцненню якого не в останню чергу сприяє дуже високий рівень оподаткування. Найбільшу популярність здобула шведська доктрина соціальної держави, яку часто називають «егалітарною». Вона зводить турботу держави про своїх громадян в ранг національного культу, обіцяючи забезпечувати їм безпеку, надійність і захист в загрозливих ситуаціях.

Відзначені три «ідеальні типи» соціальної держави ніде в світі не зустрічаються в чистому вигляді, оскільки не враховують національні особливості окремо взятої країни. На практиці зазвичай можна спостерігати поєднання елементів ліберальної, консервативної і соціал-демократичної моделей при явній перевазі рис однієї з них.

В той же час поряд з моделями соціальних держав, виходячи зі змісту документів Європейської Комісії, можна чітко виділити чотири моделі соціального захисту: континентальна (або модель Бісмарка), англосакська (або модель Беверіджа), скандинавська та південно-європейська [3;5,с.5], характерні риси яких наведені в таблиці 2.

Таблиця 2.

Роль соціально страхування в моделях соціального захисту населення

Модель соціального захисту(країн поширення)	Місце і роль соціального захисту	Особливості
Континентальна, або модель Бісмарка (Німеччина, Австрія)	Визначальна, побудована на принципах: <i>професійної солідарності</i> (існування внесків до страхових фондів, поширюється на всіх членів родини застрахованого та ін.); <i>субсидіарності</i> (страхові фонди є самоврядними і представляють інтереси усіх страхових партнерів); <i>обов'язковості</i> участі населення	Розвиток страхування у разі безробіття, тимчасової втрати працездатності, нещасних випадків на виробництві, пенсійне та медичне страхування
Англосаксонська або модель Беверіджа (Англія, Ірландія)	Допоміжна, побудована на засадах <i>універсальної солідарності</i> (охоплює все населення); <i>єдності</i> (за основу визначення розмірів допомоги взято встановлений мінімальний рівень потреб людини); <i>інтеграції</i> (диференціації джерел фінансового забезпечення соціального захисту населення)	Поширене страхування у разі безробіття, тимчасової втрати працездатності
Скандинавська (Швеція, Норвегія, Данія, Фінляндія)	Незначна, побудовано на засадах англосаксонської з наданням переваги принципу <i>інтеграції</i> бюджетних коштів.	Розвиток лише соціального страхування у разі безробіття, медичне страхування (Фінляндія)
Південно-європейська (Італія, Іспанія, Греція, Португалія)	Допоміжна, побудована на засадах англосаксонської	Поширено страхування у разі безробіття, тимчасової втрати працездатності, пенсійне страхування.

Наступна класифікація представлена у роботі британського соціолога Р.Титмуса «Соціальна політика», який виокремлює маргінальну, мотиваційну (проміжну), інституцій-

но-дистрибутивну (розподільчу) моделі, які ґрунтуються на взаємних зв'язках між соціальною та економічною політикою держави[9].

Маргінальна модель (США) передбачає існування двох натуральних каналів природного задоволення індивідуальних потреб людини, а саме приватного ринку та родини. І лише у випадку, коли ці механізми є недостатньо ефективними, повинна долучатися державна соціальна політика проте лише як дорадча інституція. Згідно з цією моделлю, «метою опікунської держави є навчити людей, як дати собі раду без держави».

Мотиваційна (або службова, проміжна) модель (Німеччина, Великобританія) трактує соціальні програми як додаток до економіки, стосовно якої й виконує службову роль. Ця модель декларує пріоритет заслуг і продуктивності праці у процесі задоволення життєвих потреб членів суспільства і є певним відповідником консервативної. Одним із найбільш вагомих результатів функціонування цієї моделі є формування класової та групової лояльності.

В інституційно-дистрибутивній моделі (Швеція та інші скандинавські країни) соціальної політики держава виступає інтегральною інституцією, що гарантує членам суспільства загальний доступ до соціальних виплат і послуг передусім на основі критерію відповідних потреб окремої особи.

Інший дослідник, С. Лейбфрід у своїй книзі «Європейська соціальна політика – співвідношення процесів інтеграції та фрагментації» запропонував класифікацію, яка базується на принципі «сімейної схожості» [7]. Його чотири моделі – це чотири групи країн, які характеризують переважно європейські підходи до соціального захисту:

- *Англосаксонська модель (залишкова)* характерна для Великобританії, США, Австралії, Нової Зеландії;
- *«Бімаркова» (інституціональна) модель* застосовується в Австрії, Німеччині;
- *Скандинавська (модерна) модель* запроваджується в Швеції, Норвегії, Данії, Фінляндії;
- *Латинського узбережжя (рудиментарна)* регулюється в Іспанії, Португалії, Греції, Італії, Франції.

Всупереч наведеним вище класифікаціям, німецькі вчені Б.Еббінгхаус та Ф.Манов вважають, що скільки країн, стільки й моделей соціальної політики [1]. У таблиці 3 окремо виділені такі моделі соціальної політики: американська, шведська, німецька, японська, англосаксонська, загальноєвропейська.

Таблиця 3.

Характеристика моделей соціальної політики (Б.Еббінгхаус та Ф.Манов)

<i>Моделі соціальної політики</i>	<i>Характеристики</i>
<i>Американська</i>	<i>Головний принцип:</i> відокремлення соціального захисту від вільного ринку. Забезпечення високого рівня життя основної частини населення. <i>Відмінні риси:</i> відсутність уніфікованої системи соціального захисту, мінімалістський підхід до розв'язання соціальних проблем, розгалужена мережа добровільного медичного страхування, активна діяльність благодійних організацій, розвиток волонтерства.
<i>Шведська (Швеція, Норвегія, Данія)</i>	<i>Головний принцип:</i> високий ступінь соціального захисту з боку держави. <i>Відмінні риси:</i> відзначається високою часткою ВВП, яка розподіляється через бюджет(50%), соціальна політика тісно пов'язана з державним регулюванням економіки.
<i>Японська (Японія)</i>	<i>Головний принцип:</i> підвищення життєвого рівня населення в ранг національних пріоритетів. <i>Відмінні риси:</i> вирівнювання доходів, патерналізм у політиці використання робочої сили, домінування психології колективізму, солідарності в доходах.
<i>Англосаксонська (Великобританія, Ірландія, Канада)</i>	<i>Головний принцип:</i> регулювання соціальних процесів з боку держави. <i>Відмінні риси:</i> виступає як проміжна між ліберальною американською і соціально-орієнтованою шведською моделями.
<i>Загальноєвропейська (країни — члени ЄС)</i>	<i>Головний принцип:</i> поєднання економічної ефективності та соціальної солідарності. <i>Відмінні риси:</i> наголос робиться на збалансованому розвитку соціальної політики Європи, транспарентності та дотриманні інтересів європейських країн.

Наступний дослідник, професор соціальної політики Йоркського університету у Канаді Р. Мішра – розглядає вплив наслідків глобалізації на формування соціальної політики та соціальних стандартів в країнах [8].

Класифікація спирається на критерії: ступінь втручання держави, соціальні потреби населення та його охоплення соціальними програмами, обсяги соціальних витрат та частку ВВП, що йде на фінансування соціальної сфери. При цьому важлива роль належить громадським організаціям та тестуванню бідності. Вчений виокремлює залишкову (ліберальну), інституційну та соціалістичну моделі, відмінності між якими, в основному, визначаються історичними умовами формування.

Прибічниками радикальної соціальної політики є професори В. Джордж та Р. Уїлдінг, які у своїй спільній роботі «Ideology and Social Welfare», прийшли до висновку, що на соціальну політику в кінцевому результаті впливають ідеологія та нормативні політичні принципи [4]. Вони виокремили наступні моделі:

- антиколективістську, що ґрунтується на ліберальних ідеологічних принципах;
- вимушену соціалістичну, скеровану на ефективне державне управління ринковою економікою та прагматизм у наданні соціальної допомоги;
- фабіанського соціалізму, що сповідує ідеї економічної рівності, демократії та ефективної системи соціального захисту;
- марксистську, визначає розподіл суспільних благ за егалітарним принципом.

Згідно з рекомендаціями польського професора соціальної політики М. Кшеужо-польського [6], можна виокремити чотири моделі соціальної політики.

Корпоративну (консервативна чи мотиваційна) модель, яка спирається на патерналізм, соціальне страхування громадян під час трудової діяльності. Держава гарантує основи соціальної безпеки, проте основні завдання в цій сфері реалізуються неурядовими організаціями. У цій моделі вживається поняття «соціальна ринкова економіка», за якою соціальні програми повинні якнайменше заважати функціонуванню ринковим механізмам і допомагати економічному розвитку.

Резидуальну (ліберальна чи маргінальна), яка має ознаки мінімального державного впливу. Основою соціально-економічної стабілізації суспільства в цьому випадку є самостійне забезпечення громадянами власних життєвих потреб, а державна соціальна допомога трактується як останній шанс порятунку. Держава гарантує всім громадянам певний мінімальний рівень доходів, а отримання вищого рівня соціальної безпеки вже залежить від діяльності самої людини. Модель визнає такі принципи, як свобода особистості, вільний ринок, рівність трактування, універсалізм та волюнтаризм.

Рудиментарну (елементарна), яка реалізована в економічно найслабших країнах ЄС, зокрема, середземноморських, в яких значна частина соціальної допомоги спирається на добродійність, а більшість соціальних проблем і потреб намагаються вирішити неурядові громадські організації.

Опікунську, яка декларує турботу держави за працевлаштування своїх громадян, надання високого рівня соціальних послуг, організацію спеціалізованих соціальних служб. У цій моделі головним вважається виконання соціальною політикою функції розподілу доходу, а відповідальність за добробут і соціальну безпеку кожної особи покладено лише на суспільство. Діє безкоштовна система охорони здоров'я, доступна система освіти і пенсійного забезпечення, розвинута система надання публічних соціальних послуг для літніх та малозабезпечених сімей з дітьми. Отже, держава гарантує кожному зі своїх громадян опіку від народження до самої смерті.

Висновки з данного дослідження. У цілому аналіз показує відсутність єдиної моделі соціалізації економіки. Більше того ця диференціація зростає, оскільки поступове розширення ЄС супроводжується збільшенням діапазону національних особливостей. У 1950–60-ті роки домінувала континентально – європейська модель, у 1970-ті роки – зі вступом до ЄС Великобританії, Данії та Ірландії – ситуація змінилася. В 1980-ті роки з розширенням ЄС на південь набув значення середземноморський варіант. У 1990-ті роки завдяки просуванню на північ ЄС та Європейської зони вільної торгівлі зросло значення скандинавської моделі. Наслідки розширення Євросоюзу на схід важко оцінити, але можна припустити, що воно приведе до виникнення в ЄС гібридної моделі соціальної держави, в якій соціалістичне минуле комбінуватиметься з ліберальним майбутнім.

Література:

1. [Ebbinghaus B.](#), [Manow P.](#) Comparing Welfare Capitalism: Social Policy and Political Economy in Europe,

- Japan and the USA. – Taylor & Francis, 2004. – 352 p.
2. Esping-Andersen G. The three worlds of welfare capitalism. – Princeton (N.J.): Princeton Univ. Press, 1994. – 248 p.
 3. Europäische Kommission. Soziale Sicherheit in Europa. – Luxemburg, 1995. – 36 p.
 4. George V., Wilding P. Ideology and social welfare. – Routledge & Kegan Paul, 2007. – 172 p.
 5. Hanesch W. Soziale Sicherung im europdeischen Vergleich // Aus Politik und
 6. Zeitgeschichte. – Bd.34-35/98. – P. 3-10
 7. Książopolski M. Modele polityki społecznej. – Warszawa: Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, Instytut Polityki Społecznej UW, 1999. – 207 s.
 8. Leibfried S. European social policy: between fragmentation and integration. – Washington, D.C.: Brookings Institution, 1995. – 492 p.
 9. Mishra R. Society and Social Policy: Theoretical Perspectives on Welfare. – London: Macmillan. Press Ltd., 1977. – 188 p.
 10. Titmuss R. Social Policy. – London: Allen&Unwin, 1974. – 218 p.
 11. Гошовська В. Соціальна держава: типи, сутність, зміст / В. Гошовська // Вісник НАДУ. – 2007. – № 3. – С. 259-265.
 12. Семигіна Т. Моделі соціальної політики економічно розвинутих країн: історія та сучасний розвиток / Т. Семигіна. – К: Наукова думка, 2007. – 20 с.
 13. Шевчук А. Формування моделей соціальної політики як складова державного управління в соціально-економічній сфері / А. Шевчук // Унів. наук. записки. – 2006. – № 2 (18). – С. 310-317.

Чалюк Ю.А., аспірант кафедри міжнародного менеджмента ГВУЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»

Страновые модели социализации экономики. Аннотация. В статье исследуются теоретические модели социальной политики с точки зрения взаимодействия государственных и рыночных регуляторов социальных процессов, определяется специфика их практической реализации при развитии социальной сферы развитых стран мира. В современных условиях дивергенции глобального экономического развития особенности моделей социальных государств определяются не только объемом социальных расходов, но и их влиянием на жизнь общества. Об эффективности мер социальной политики свидетельствуют показатели материального положения населения и социально-демографические индикаторы. Кроме того, важны такие характеристики социальной среды, как участие населения в общественной жизни и его социальная сплоченность, отсутствие социальных конфликтов.

Ключевые слова: социальная политика, модели социальной политики, государственные социальные стандарты и гарантии, система социальной защиты

Chalyuk J. A., Post-graduate student of the Department of International Management, Kyiv National Economic University, named after Vadim Hetman

Country model of socialization of the economy. The article deals with theoretical models of social policy in terms of interaction between state and market regulators of social processes. It defines specificity for their practical application in the development of the social sector in developed countries. In the current conditions of the global economic divergence the features of models of social states are determined not only by the amount of social expenditure, but also by their impact on society. The effectiveness of social policies indicators shows the material conditions of the population and socio-demographic indicators. In addition, the following important characteristics of the social environment are defined: popular participation in public life and its social cohesion, lack of social conflicts.

Key words: social policy, social policy model, state social standards and guarantees, social security system.